

ИВАН ГАДЖЕВ: КАТО ПОГЛЕДНА НАЗАД КЪМ СТУДЕНТСКИТЕ СИ ГОДИНИ, НЕ ЧУВСТВАМ НИЩО, ОСВЕН ГОРЧИВИНА

Студентските години по презумция са сред най-щастливите за човека. Е, съдбата на всеки поднася и хубави и тъжни изненади, но как иначе бихме различили щастие от нещастие, ако не сме преживели и двете.
В демократична България младежта има възможност да следва не само в наши университети, но и зад граница. Условието за това значително се подобряват след приемането ни в ЕС, а и конкуренцията между самите висши учебни заведения работи в полза на амбициозните тийнейджъри, които мечтаят да покоряват не само любовни, но и професионални върхове. Изборът на специалности, стипендии, възможности за стаж и работа в чужбина е шанс, немислим само до преди 17 години. През тоталитарния режим на част от гимназистите им е било в "кърпа вързано" висшето образование. Но е имало и други, които са гледали университетите „през крив макарон“ по политически причини.
Днес датата 8-ми декември предизвиква асоциации с купон, щастливи младежки компании, срещи на бивши състуденти.
Има обаче и поколения българи, които не се усмихват при мисълта за приближаващия студентски празник. Един от тях е д-р Иван Гаджев, известен в Гоце Делчев повече със създадения от него Институт за история на българската емиграция в Северна Америка, отколкото с минало си.

Катерина АВРАМОВА

Г - н Гаджев, какви са вашите спомени от студентския живот?

- Аз бях приет през 1956 г. да уча за аптекар. Тогава ни извикаха в ректората всички нас - неблагонадеждните. Към мен се обърна една жена, много внимателна, и каза: „Другарю Гаджев, ще ви кажа откровенно, с Вашата характеристика, Вие не можете да останете студент. След един месец ще мине контролна комисия от министерството, която ще види характеристиката и ще ви отстрани. Значи ще загубите още един месец.“ С други думи рече: „Вдигай си чукалата и се махай“. Това бе през 1956 г., а една година по-късно вече официално ми бе забранено да следвам. Още пазя писмото от градския съвет, подписано от председателя на изплькома Иван Бухлев и секретаря Георги Шопов. Това беше отказ да постъпя във висше учебно заведение, да бъда студент. Този отказ продължи 8 г., докато един ден, разхождайки се на градския площад, видях една обява, че се търсят желязци да учат във Ветеринарния техникум в Стара Загора поради липса на кандидати. Това става пред октомври, а занятията са започнали през септември. И си казах, че щом са го закъсали за кандидати, защо да не подам молба, може пък да мина между капките, без да има нужда да питат Изплькома на градския съвет. И така стана. Получих след десетина дни писмо, че съм приет. След една година прочетох, че се отпускат 5 % с предимство за прием на студенти по ветеринарна медицина в София, специално за Благоевградски окръг, защото нямали ветеринарен лекар. Поддах молба, отидох на приемни изпити, взех ги и пак ми

нах между капките. По-късно разбрах как всъщност е станало. Професор д-р Найдено Проданов, който е бил в комисията за одобряване на кандидатите, ми призна насаеме, че той е скрил моята характеристика от Изплькома, т.е. този документ въобще не е бил разглеждан от приемната комисия. А професорът е бил от македонски корен, видял е, че баща ми е бил във ВМРО и затова е убит, и затова я е скрил.

Означава ли това, че сте завършили за ветеринарен доктор по неволя, а всъщност сте искали да следвате друга специалност?

- Исках да уча химия. Аз до 25-та си година не знаех къде е Ветеринарната лечебница в град Неврокоп. Нямах никакъв интерес към тази професия. Чисто и просто, както казва народът, така ми било писано. Ако не бях отишъл в техникума в Стара Загора, после нямаше да се ориентирам към института в София.

Когато се дипломирах, партийците ги назначиха в Гърмен, в Огняново, в града - те заеха удобните места. Аз разбрах вече, че няма да имам бъдеще тук дори като ветеринарен лекар и си казах: „Я, Иване се ориентирай някъде към граничния район“. Дадох ми ТКЗС - та Кочан, Спашен и Сатовча, към които имаше за обслужване 16 села - целият Чеч, включително и Годишево, от където избягах.

На едно общо събрание на ветеринарните лекари през април 1967 г. в Благоевград, става един и ме критикува, че аз не съм провеждал правилно нарежданятия на Окръжния съвет по ветеринарна медицина за работи, които нямали абсолютно нищо общо с темата на събирането.

Отиваме аз и брат ми при Окръжния секретар Кръстьо Трич-

ков и му казвам: „Слушай, аз си направих беля, че винаги пиша до ЦК на Политбюро да се провери делото на баща ми, защо е бил убит. Той е бил учител.“ И Тричков ми каза: „Аз познавам Здравко, слушал съм медения му глас, вие сте добри момчета. Но там ви мразят и трябва да се преместите някъде на север.“ Все едно, че моята характеристика ще си остане тук и няма да ме последва където и да ида. Помислих си, защо трябва да напусна родния град и да отида на север, а не на юг? И от там - в Гърция, от Гърция -

Спомен от 1965 г. д-р Гаджев във I-ва група от 40-ти випуск. Групата е от 13 българи, 3 германци, 4 македонци, 1 турчин.

в Америка.

На брат ми не доверих какво съм намислил, защото знаех какво ще последва, та като му търсят отговорност, той с чиста съвест да каже: „нищо не знам“.

Да се върнем на студентските години, как я каратех?

- Спомените ми не са весели. Максим Горки е казал, че човек, това звучи гордо, а после системата го ликвидира. Маяковски написа поеми за червения паспорт, който за него е бил нещо като библията, но този паспорт не му отвори вратите на границата и той се самоуби. Пеньо Пенев казваше, че човекът е човек, когато е на път. И той говореше колко е важно да си човек, и той се самоуби. Така че за мен студент звучи гордо. Понеже студентът става част от едно съсловие, което може да диктува решаването на интелектуални, политически и икономически въпроси чрез поста, който ще заемем след дипломирането си. Ние с брат ми станаме студенти едновременно, макар че той е пет години по-млад от мен. Завърши гимназия в Гоце Делчев с пълно отличие, имаше една петичка по руски език и се яви доброволно на матура за шестци. Тогавашият директор Бухлев е казал години наред, че никога не е

виждал такова чудо.

Та, станаме студенти, а нямаше никакви пари. С майка ми работихме на пютоната и така завършихме. Брат ми завърши с химия, научно-производствен профил. Обаче някой го чул в Разлог на някаква оперетка, че пее и че е нещо необичайно и веднага докладвал. Взега го за оперен певец даже без приеман изпит. Назначиха му частен треньор и завърши консерваторията, стана певец, но заради немоте отсъствие от България по политически причини, не го пускаха да пее никъде на запад преди 10 ноември 1989 г., а пък след това - пее все на запад, на изток - не. В момента е в Германия.

Как празнувахте на 8-ми декември?

-Нямаше в душата ми никакво тържествено чувство, че аз действително съм член на едно общество, наречено студентско, понеже винаги съм бил гледан с подозрение.

Какви са тези толкова лоши спомени?

-Например студентските бригади за нас бяха задължителни и то когато майка ми имаше най-голяма нужда от синовете си. Вместо да започнем учебните занятия есента, те 15 дни ни караха на ТКЗС-то да берем

Иван Гаджев

бъднини“...

Ние задължително трябва да участваме в посрещането на чуждестранни делегации. Нашият институт беше на „Цариградско шосе“ и от летището идваха колоните с лимузини и Тодор Живков. Най-дълго седяхме за посрещането на президента на Алжир Ахмед бен Бела, заради когото ние седяхме 3-4 часа на шосето, та като мине неговата лимузина да развяваме знамена и да викаме „Вечна дружба!“...

По мое време студентските години тук не бяха като на Запад. Там са със съвсем други права, съзнание и култура. Ние бяхме стриктно контролирани от партийни секретари - поне 3-ма доносници на ДС - те бяха много лесно забележими, защото аз не ги познавах, а те идваха да говорят с мен за моето минало. Аз вече знам, че те са по-заети да пишат своите доноси, отколкото да си учат уроците. Изобщо всеки курс имаше доносници на Държавна сигурност. Ето сега - вестниците писаха - 420 агента искат да стават кметове и кметски наместници, над 300 агенти има в НС. Президентът на България е бивш агент, премиерът, председателят на НС, вътрешният министър, външният министър всички са комунисти! Няма никаква разлика за мен, от 9-ти септември и след 10-ти ноември.

Вие сте бил от „неблагонадеждните“. Каква е преподелената от режима съдба на „благонадеждните“?

-Имаше 5 % за прием на деца на активни борци против фашизма, за ятаци, за партизани, за агенти на КГБ т.н. Те даже не се явяваха на изпити. Те заемаха местата на други по-умни деца, с които, ако се явявах заедно на изпити, щяха да изкарат отлична бележка. Аз знам стотици имена на умни хора, от семейства засегнати от комунизма след 9-ти септември 1944 г., на които не беше дадена възможност да развият своята мозъчна дар. Например, най-гениалният ученик в Гоцеделчевската гимназия беше мой личен приятел, бяхме в един клас, казваше се Тома Шалев. Той решаваше теорема на ум още преди учителя по математика Денев да е дописал условията на задачата на дъската. Шалев не можеше да стане студент. Той завърши някакво тенхикучие и работеше, за да издържа сина си, като монтьор на коли в Ямбол. Неговият син завърши ме-

ханично инженерство и аз му помогнах да дойде при мен в Детройт и да му намеря хубава работа.

В Америка прочутият водач на негрите Мартин Лутър Кинг казваше „Престъпление е да унищожиш човешки мозък. Да не му дадеш възможност да се развива!“ А точно това ставаше тук по времето на комунизма.

Какво ставаше с децата на привилегированите? Много от тях завършиха дипломация. Пратиха ги по посолствата - посланици, политически съветници... Елена Поптодорова е бивша агентка на ДС, била е секретарка на Тодор Живков и вече 7 години е посланик в САЩ. Привилегированите завършиха за дипломати - най-лошата професия след 1989 г. Разузнаването знае от какъв корен идват. Кой ще им върва, кой ще помага чрез тях на българския народ? На запад са много учтиви и винаги казват „Беше ми много приятно да разговаряме“, тупат те по рамото, а аз съм видял лично един сенатор в нашия град как ревира в такъв случай. Като излезе този човек, сенаторът каза на сътрудниците си: „Какъв тъпан“.

Така че властта от 09.09.1944 г. до 10.10.1989 г. опропасти България не само финансово и морално, ами и ликвидира умните хора със забраната да стават студенти. С предимствата за децата на активните борци против фашизма предостави на българския народ некомпетентни висшисти и специалности, които получаваша шестци, тъй като преподавателите им знаеха кои са те. И техните стипендии бяха по 600 лв. тогавашни пари, нашите бяха по 300 лв. Те имаха и специални стипендии. Всичко беше спеладно. Цялата държава работеше за привилегированите. И това ошети България за 50, а може би и за 100 г. напред, докато се пенсионират и се махнат от службите тези хора, чийто имена бяха в Списъците на срама, това бяха списъци на привилегированите, които трябва да се срамуват, че са отнели правото на други, поумни от тях, да влязат в университетите, за ги завършат и да дадат на България много повече.

Изобщо, като гледам назад към студентските си години, не чувствам нищо освен горчивина. Само майка ми беше радостна от това, че с брат ми сме студенти. И умря радостна на 100 г. възраст.

Движещата сила в осиротялото семейство, след убийството на Илия Гаджев, е вдовицата му Катерина. Снимка от 1963 г. на нивата с тютюн.